

İçindekiler

Düşünce

- 3 Li-derkenar: *Elimizdeki İmkânlardan Yararlanıyor muyuz?*
CHUCK FAROE

Kitap

- 5 Mesih Gibi Sevmek
DANIEL BENNETT
- 8 Hristiyanlar Neden Kurban Kesmiyorlar?
KEN WIEST

Tarih

- 11 Kilise'nin Cep Tarihi: *Protestan Reformasyonu*
KEN WIEST
- 13 Hristiyan İlahiyat Tarihi: *Asırlar Süren Reform ve Gelenek*
ROGER E. OLSON

Hizmet

- 17 Anma Töreni (*Bir Örnek*)

Kaynak

- 19 İsa, Tanrı Oğlu: *Mesihbilimde genelde göz ardı edilen, bazen yanlış anlaşılan, şimdilerde tartışma konusu olan unvan*
KEN WIEST

Giriş

Hakkımızda

e-manet Türkiye’de hazırlanarak Türk kilise önderlerine ücretsiz olarak gönderilen üç aylık e-posta Kutsal Kitap ve tanrıbilim dergisidir.

e-manet, 2. Timoteos 2:2’deki sürecin gerçekleşmesine araç olmayı amaçlamaktadır. Yarının önderlerini donatacak olan bugünkü Türk kilise önderlerinin donatılmasına katkıda bulunmak istiyoruz.

Bu derginin iki ana hedefi vardır: olgunlaşma ve hizmet.

Dergide benimsenen iki temel değer vardır: üstün nitelikli içerik ve okuyucuların yararı.

Kilise önderlerinin eleştirel düşünme, düşüncelerini net bir biçimde belirtme ve farklı görüşleri sevgiyle hoş görmenin yanı sıra, Kutsal Yazılar’a göre değerlendirme kapasitelerini geliştirmeleri can alıcı önem taşır. Bu derginin böyle bir gelişim sürecine yarayacak yapıcı bir ortam sağlayacağını umuyoruz. **e-manet**’in yararlı olması için tepkilerinizi, isteklerinizi ve eleştirilerinizi bildirmeniz gerekecektir. Bunları yazikurulu@e-manetdergi.org adresine iletebilirsiniz.

e-manet’in tüm sayılarını <http://www.e-manetdergi.org> adresli web sitemizden indirebilirsiniz. Ayrıca dergimizde yayınlanan tüm makaleleri interaktif bir dizinde bulabilirsiniz.

Telif Hakları

e-manet’te yayımlanan makalelerin ve karikatürlerin telif hakları, yazarlarına veya onları ilk yayımlayan kurum veya yayınevine aittir. Mesih imanlıları olarak telif hakları yasasını ihlâl etmek istemeyiz. **e-manet** kurulunun aldığı yayın izinleri, makalelerin ve karikatürlerin başka yerlerde (web siteleri dahil), yayımlanmasını kapsamayabilir. İzin nereden alınması gerektiğini öğrenmek için bize yazikurulu@e-manetdergi.org e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Li-derkenar

Elimizdeki İmkânlardan Yararlanıyor muyuz?

▣ *Chuck Faroe*

Yakında idam edilecek insanın son sözleri ciddiye alınmaya değerdir sanırım. Böyle bir durumda insan dalga geçmez, boş konuşmaz herhalde. Böyle bir son söze bakmak istiyorum. Ama önce sizleri Selim Usta'yla tanıştırmak istiyorum.

"Selim Usta, yeni mini panelvanın hayırlı olsun!"

"Sağol ağam!"

"Pırıl pırıl!"

"Bin şükür ağam, aynen öyle!"

"Şey... Selim Usta, bu ön koltuk neden bu kadar yıpranmış? Araç nispeten yeni?"

"N'olacak ağam? Takım çantası, eşya, malzeme derken nasıl yıpranmasın?"

"Ama Selim Ustacığım, aracın arkası var hani?"

Selim Usta mini panelvanın arka kısmına bön bön baktı. "Ee?" dedi.

"Usta, orası yük taşımak için değil mi? Niye orayı kullanmıyorsun da ön koltuğu yıpratıyorsun boşu boşuna?"

"Nasıl yük taşımak için yani?"

Aracın arkasına geçtiğim gibi kapısını açtım ve "İşte!" dedim.

"Vay be...!" dedi Selim Usta. "Ben sadece havalı filan görünsün diye daha uzun yaptıklarını sanmıştım. Vay! Oraya bir sürü malzeme sığar!"

Size Selim Usta'dan ve onun bu yaptığından neden söz ettim? Çünkü elimizdeki geniş imkânlardan az yararlandığımızda ne kadar büyük gaflet içinde olduğumuzu komik bir şekilde düşündürmek istedim.

Son günlerde şu soru üzerinde düşünürüm: "Kutsal Yazılardan yetersiz mi yararlanıyoruz?"

Bu konuya girmişken, yakında ölecek insanın son sözlerine gelem.

Pavlus, 2. Timoteos mektubunda, Timoteos'a neden Müjde'den ve Müjde'yi yayma görevinden vazgeçmemesi gerektiğini anlatırken, Kutsal Yazıların güvenilirliğini ve yararlılığını hepimizin iyi bildiği şu sözlerle vurgular: "*Kutsal Yazılar'ın tümü Tanrı esinlemesidir ve öğretmek, azarlamak, yola getirmek, doğruluk konusunda eğitmek için*

yararlıdır. Bunlar sayesinde Tanrı adamı her iyi iş için donatılmış olarak yetkin olur." (2Ti. 3:16-17).

Değerli büyüklerimizin bir vasiyeti olduğunda tabii ki ciddiye alınır. Dikkate değerdir ki, hem Pavlus (bu ayetlerde) hem de Petrus (2Pe. 1:14-21 ayetlerinde) yakında öleceklerini bilerek Kutsal Yazıların Tanrı'nın esini olarak bize ne kadar gerekli olduğunu özellikle vurgulamaya gerek duymuştur.

Pavlus'un bu son sözlerine göre, Kutsal Yazılar'ın önemli bir amacı, bizi "her iyi iş için donatarak yetkin kılmaktır." Bu amacı gerçekleştirmek için Kutsal Yazılar öğretmek, azarlamak, yola getirmek ve doğruluk konusunda eğitmek için yararlıdır.

Kutsal Kitap'ın öğretme işlevinden yararlanmayı genelde önemsiyoruz. Tanrı'nın gerçeklerini doğru anlamak için tek başımıza ve grup halinde Kutsal Yazıları okuyor ve araştırıyoruz.

Ama Kutsal Yazıların diğer işlevlerine gelince nasılız? Azarlamak işlevi, Tanrı'nın isteğinden nasıl saptığımızı, hangi konuda günah işlediğimizi bize açıklar. Yola getirmek işlevi, olumlu bir tedbir veya müdahale kasteder; günahattan dönmek için nelerin yapılması gerektiğini gösterir. Doğruluk konusunda eğitmekse, kutsal karakterin alışkanlık haline gelmesi için yapılan zorlu çalışmaları kasteder.

Kutsal Kitap'ın doğru yorumlanması hiç de yabana atılacak bir konu değil. Bu, diğer işlevlerin temelini oluşturur. Ama Kutsal Yazıların bütün işlevlerinden ne kadar yararlanıyoruz? Kutsal Yazıların bizi nasıl azarlayacağını, yola getirebileceğini ve doğruluk konusunda eğitebileceğini tek başımıza ve grup halinde özenle araştırıyor muyuz?

Bir bakıma Kutsal Kitap'ın işlevlerini birbirinden ayırmak gerçekçi değildir. Çünkü, "Tanrı'nın sözü diri ve etkilidir, iki ağızlı kılıçtan daha keskindir. Canla ruhu, ilikle eklemleri birbirinden ayıracak kadar derinlere işler; yüreğin düşüncelerini, amaçlarını yargılar" (İbr. 4:12). Tanrı'nın sözüyle ne zaman temas etsek, Ruh'un yüreklerimizi eleyeceğini ve Tanrı'nın lütfu sayesinde bizi yenilenmeye çağıracağını biliyoruz.

Aynı zamanda Yakup, mektubunun ilk bölümünde hepimizin bildiği bir benzetme kullanır: Tanrı'nın sözü kendimizi görebileceğimiz bir aynaya benzer (bkz. Yak. 1:22-24). Yakup'a göre hepimiz her zaman bu aynadan doğruca yararlanmıyoruz: Kutsal Kitap aynasında kendimiz hakkında gördüklerimiz konusunda unutkan ve aldanmış olabiliriz.

Selim Usta gibi olmayalım. Kutsal Yazıların bütün imkânlarından yararlanalım. **e**

İsa ile Facebook'ta arkadaş olup O'nu beğenebilmek istiyorum. Ayrıca dualarımı O'na SMS mesajı olarak atıp Tweetlerini paylaşabilmek istiyorum. Bana yardımcı olur musunuz?

Telif Hakları © Gospel Communications International, Inc - www.reverendfun.com

Mesih Gibi Sevmek

■ *Daniel Bennett*

■ *Çiğdem Özbek*

“Sevgili kardeşlerim, size yeni bir buyruk değil, başlangıçtan beri kabul ettiğiniz eski buyruğu yazıyorum. Eski buyruk, işitmiş olduğunuz Tanrı sözüdür. Yine de size yeni bir buyruk yazıyorum. Bunun gerçek olduğu, Mesih’te ve sizde görülüyor. Çünkü karanlık geçiyor, gerçek ışık şimdiden parlıyor. Işıktaki olduğunu söyleyip de kardeşinden nefret eden hâlâ karanlıktadır. Kardeşini seven ışıktaki yaşar ve başkasının tökezlemesine neden olmaz. Ama kardeşinden nefret eden karanlıktadır, karanlıkta yürür ve nereye gittiğini bilmez. Çünkü karanlık gözlerini kör etmiştir.”

— 1. Yuhanna 2:7-11

Yuhanna, ilk mektubunda bize Tanrı’yla ve diğer inanlılarla içten bir paydaşlık içinde olup olmadığımızı anlamamıza yardımcı olacak üç yol önermektedir.

Birincisi gerçeklik testidir. Eğer Mesih İsa’nın kimliği ve günah sorununu bütünüyle Tanrı ve bütünüyle insan olarak çözümlemesine ilişkin vazgeçilmez gerçekleri onaylamıyorsak, gerçeklik sınavından geçemeyiz ve ne Tanrı’yla ne de diğer inanlılarla gerçek ve içten bir ilişkiye sahip olabiliriz.

İkincisi itaat testidir. Mesih’te olanlar bu gerçeği O’na itaatle yansıtırlar.

Sonuncusu ise sevgi testidir. Sevgi testinden geçmek, Mesih’teki kardeşlerini fedakâr bir şekilde sevmeye kendini adamakla olur.

Yuhanna’nın önerdiği bu yolun gidişatına bakın. Tanrı’yla ve diğer imanlılarla ilişkimden emin olmam söz konusuyseniz yaşantımın sevgiyle nitelenmesi, doğru doktrini benimsemem kadar önemlidir.

Kilise sıklıkla sığ, Kutsal Kitap’a dayanmayan bir sevgi anlayışına sahiptir. İlişkilerimizi birbirine fedakârca adanma ile betimlemek yerine, sevgiyi basitçe birbirine karşı duygusal, sıcak bir yakınlık duyma olarak değerlendiririz.

Oysa sevgi testi çok basittir: eğer Mesih’teyse, Mesih gibi severiz.

Sevgi Testinin Açıklaması (ayet 7-8)

Tanrı iç varlığımızda yarattığı etkiyle sevme becerimizi kökten değiştirir. Mesih’te olanlar, Mesih’te ve Mesih gibi severler. Yuhanna birbirimizi sevme buyruğunun hem eski hem de yeni bir buyruk olduğunu açıklar. Eskidir çünkü birbirimizi sevmemiz gerektiğini her zaman bilmişizdir. “Başlangıçtan beri” var olan bir talimattir. Birbirini sevme buyruğu imanlılara birdenbire verilmemiştir. İnsanlar başından beri ‘öbürünü’ sevmek gibi önemli bir sorumluluğa sahip olduklarını anlıyorlardı.

Pavlus imanlılara yıllar yıllar önce, “Mesih bizi nasıl sevdiyse ve bizim için kendisini güzel kokulu bir sunu ve kurban olarak nasıl Tanrı’ya sunduysa, siz de öylece sevgi yolunda yürüyün (Ef. 5:2) demişti. Aslında, imanlılar topluluğunda bulunanlar için bu buyruk çok daha

gerilere dayanmaktadır. "Öç almayacaksınız. Halkından birine kin beslemeyeceksin. Komşunu kendin gibi seveceksin. RAB benim" (Lev. 19:18). Topluluğa ait olanların birbirini sevme sorumluluğu hep vardı. Bu, yeni bir bilgi değildir.

Buyruğun "yeni" yanı ise, Tanrı'nın bizi sevmeye çağırdığı şekilde sevebilmek için yeni bir yeteneğe sahip olmamızdır. Yeni buyruk, "bunun gerçek olduğu Mesih'te ve sizde görülüyor"dur (ayet 7). Yuhanna'nın buradaki sözleri bize İsa'nın Yuhanna 13:34-35'te söylediklerini anımsatır: "Size yeni bir buyruk veriyorum: Birbirinizi sevin. Sizi sevdiğim gibi siz de birbirinizi sevin. Birbirinize sevginiz olursa, herkes bununla benim öğrencilerim olduğunuzu anlayacaktır." Bu buyruk Mesih'te yenidir çünkü *O'nda* yeni bir itaat yeteneğimiz ve yeni bir itaat modelimiz var.

Gerçekten sevdiğimizde sevgimiz nasıl görünür? Mesih'inkine benzer sevgiye birkaç yönden bakalım:

1. Mesih, kendisinden nefret edenleri bile sever (Yu. 11:5; Luk. 19:41). Mesih gibi sevmek sadece bize karşı iyi olanlarla sınırlı olmayan bir sevgi demektir. İlişkimize bize haksızlık eden veya bizi inciten kişiler de bizden sevgi görürler. Kin tutmanın ve karşımızdakinden lütuf ve bağışlama esirgemenin inanlığın yaşamında yeri olmamalıdır.
2. Mesih fedakârca sever. "Ben iyi çobanım. İyi çoban koyunları uğruna canını verir" (Yu. 10:11). Bu fedakârlık gönülsüzce yapılmaz. "Canımı, tekrar geri almak üzere veririm. Bunun için Baba beni sever. Canımı kimse benden alamaz; ben onu kendiliğimden veririm. Onu vermeye de tekrar geri almaya da yetkim var. Bu buyruğu Babam'dan aldım." (Yu. 10:17-18)
3. Mesih, alçakgönüllülükle sever. Pavlus'un Filipi'deki kiliseye sarfettiği sözler, ahmakça kendi gücüyle Mesih'i izlemeye çalışan kişiler için ulaşılmaz bir seviye belirlemektedir: "Ama kul özünü alıp insan benzeyişinde doğarak ululuğunu bir yana bıraktı. İnsan biçimine bürünmüş olarak ölüme, çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçalttı." (Flp. 2:7-8).
4. Mesih koşulların tam tersine yönelik hareket eder, nefreti hak ettiğimiz durum mevcutken sever (Rom. 5:6-11). Yani Mesih bizi sadece *koşulsuz*, bize bağışladığı sevgiyi hak edip etmeyeceğimizi bilmeksizin sevmiyordur; koşulların *tersine*, sevgisini hak etmeyeceğimizi bilerek seviyor.
5. Önce O sevdi. "Bizse seviyoruz, çünkü önce O bizi sevdi." (1Yu. 4:19). Bu durumda bizlerden de ilişki kurarken bir başkasının bize sevgi göstermesini beklemeyen, hemen ve çok bir seven yürek beklenir.

"Mesih bizi sadece koşulsuz, bize bağışladığı sevgiyi hak edip etmeyeceğimizi bilmeksizin sevmiyordur; koşulların tersine, sevgisini hak etmeyeceğimizi bilerek seviyor."

Buna göre, kilisenin sevginin tanımı ile ilgili bir sorunu varsa, Mesih'in sevgisinin bu yönleri en azından sevgiyi doğru anlamamıza yardımcı olmalıdır. Birbirimize sevgimiz büyük, ilk adımı atan, fedakâr bir sevgi değilse, gerçek sevgi değildir. Çünkü Tanrı'nın sözü Mesih'teykeniz, Mesih gibi seversiniz der.

Sevgi Testi Örnekleri (ayet 9, 11)

Yuhanna bu gerçeği, nefret eden ve seven kişilere bakarak örnekler.

Nefret eden kişi 9. ve 11. ayetlerde tarif edilmiştir. Işıktaki olduğunu iddia ederken kardeşinden nefret eden kişi karanlıkta yaşar. Karanlıkta yaşarken boş bir yaşam sürer, verimli ve üretken değildir. Zavallı görünür; kibirle ışıktaki olduğunu söylerken karanlıkta tökezler.

“Seni sevmek, seninle devamlı ve fedakârca bir ilişkiye kendimi adıyorum demektir.”

10. ayette tarif edilen seven kişinin eylemleri ise teolojisine uygun yaşadığını gösterir. Kutsal Kitap'a uygun şekilde fedakârca sever. Bu nedenle karanlıkta değil, ışıktaki yaşar. Bu nedenle tökezlemeyebilir. Nefret eden kişinin aksine verimli bir

yaşam sürer ve Tanrı'ya itaat etmeye devam eder.

Birini sevmek ne demektir? Sevgi testinden geçip geçmediğimi nasıl bilebilirim? Bu sorulara ışık tutacak bazı noktalar şunlardır:

1. Seni sevmek, seninle devamlı ve fedakârca bir ilişkiye kendimi adıyorum demektir. Tanrı'nın her zaman bize bir topluluk olarak yaşamayı buyurmuştur. Birbirimizin yaşamına öylece girip çıkamayız. Eğer beni seviyorsan, uzun süren, fedakâr bir ilişki bağlamında benimle ilgilenmeye kendini adıyorsun.
2. Seni sevmek demek, seninle sağlam doktrin hakkında konuşabilmem demektir. Bazen, zorlayıcı doktrin konularından söz etmenin sevgisizlik olduğu yanılgısına düşeriz. İnsanların Tanrı hakkında yanlış fikirlere sahip olmalarına izin vermemiz gerektiğini zannederiz. Ama Yuhanna'ya göre bu, gerçeklik testini geçememek demektir. Eğer senin Tanrı anlayışında bir terslik varsa bunu bilmeni sağlamam önemlidir. Aynı şekilde, benim hayatımda bu konuda bir sorun varsa senin de aynı şey yapman lazım.
3. Seni sevmek demek, Tanrı'ya itaat etmediğin zaman seninle bu konuda konuşmam demektir. Markos 10. bölümde İsa'nın zengin genç adama söylediklerini anımsa. İsa bu adamın bütün hayatını boş yere maddiyata adadığını gördüğü zaman ona karşı çıktı. Markos, İsa'nın bu ağır sözlerinin sevgiden kaynaklandığını söyler. "Ona sevgiyle bakan İsa, 'Bir eksiğin var' dedi. 'Git neyin varsa sat, parasını yoksullara ver; böylece gökte hazinen olur. Sonra gel, beni izle.'" (Mar. 10:21) Eğer seni seviyorsam, sana ağır sözler söylemeye gönüllü olmalıyım. Bu sözlerin ilişkimize zarar verebileceğinin farkındayım ama sana değer verdiğim için bunu göze alırım.
4. Seni sevmek demek, hikmetli yaşamam demektir. Sevmeyen kişi karanlıkta tökezler. Sadece kendileriyle ilgilenmeye yönelen insanlar aslında kendilerine çok büyük zarar verirler.
5. Seni sevmek demek, Tanrı'dan uzaklaşmayayım diye korunmam demektir. Yuhanna seven insanın ışıktaki yürüdüğünü ve tökezlemeyeceğini söyler. Mesih'teki kardeşlerimizin ihtiyaçlarını karşıladıkça Tanrı'yla ilişkimiz, O'nun sevdiği gibi sevdiğimiz için koruma altında olur.

Yuhanna'nın bu ayetlerdeki mesajı net ve güçlüdür. Gerçek inanlılar sevgi testinden geçerler. Eğer Mesih'teyse, Mesih gibi seversiniz. 📌

Hristiyanlar Neden Kurban Kesmiyorlar?

▣ *Ken Wiest*

Hemen hemen her dinde kurban ya da sunular var. Belki bu kurbanların farklı farklı amaçları var ama varlığı inkâr edilemez. Çeşitleri basit tahıl sunularından iğrenç çocuk kurbanına kadar uzanır.

Eski Antlaşma'da çeşitli sunular vardı: yakmalık, tahıl, esenlik, günah ve suç sunuları. Levililer 1-7'de bu sunuların nitelikleri, sunumları veriliyor. Sunuları amaçları her zaman açık olmasa da, insanların günahları arındırmak, Tanrı ile insanlar arasındaki ilişkiyi onarmak, Tanrı'ya tapınmanın bir yolu olarak insanın adanmışlığını göstermek, Tanrı ile insan arasındaki ilişkiyi onurlandırmak, Tanrı ile insan arasında paydaşlık sağlamak, kutlayanların sevinci gibi amaçlar tahmin edilebilir.

Bu kurbanların en önemli unsuru bir kelime ile özetlenebilir: Kefaret. Kefaret nedir? Aslında bu Türkçe sözcüğün kökeni İbranicedir. İbranice "kippir" fiilinin anlamını Hullinger iyi açıklamıştır.¹ Kefaretin bir kullanımı "örtmek"tir ve Arapça köküne benzer. Başka bir kullanımı da "fidye ile gazap yatıştırmak"tır. Bir diğer anlamı da "arındırmaktır." Hullinger'in argümanları, hem İbranice sözdizimine ve gramere hem de bağlama dayanır. Levililer'de "gazap yatıştırmak" olmasına rağmen, "arındırma/paklanma"nın daha kapsamlı bir anlamının olduğunu ve gramere daha uygun olduğunu düşünür. Yahve'nin İsrail halkı "arasında" olması ve halkın günahtan "kirlenmiş" olması "kefareti" gerektirmektedir.

Günlük sunuların yanı sıra, önemli günler için belirlenmiş sunuların sunulması inancın gereği olarak Yahve tarafından İsraililere buyrulmuştur ve hep toplumun bir parçası olmuştur (örneğin, Tapınağın adanmasını anlatan şu ayetlere bakınız, 1Kr. 8:62-63).

"Madem Hristiyanlık Yahudiliğin devamıdır, bu iddiadaki Hristiyanlar neden sunu sunmuyor, kurban kesmiyorlar?"

Günümüzde ise ilginç bir durum göze çarpar.

Madem Hristiyanlık Yahudiliğin devamıdır, bu iddiadaki Hristiyanlar neden sunu sunmuyor, kurban kesmiyorlar? Çünkü aradaki fark barizdir; Eski Antlaşma döneminde devamlı sunu sunuluyorken, şimdi *hiç* sunu sunulmamaktadır.

Cevap bir kişide saklıdır: İsa Mesih!

Eski Antlaşma'da bir peygamberlik sözü vardır Yeşaya 53'te. "Tanrı'nın kulu" adında biri gelecek, İsrail'in, hatta dünyanın günahları uğruna ölecektir. İnsan kurban etmeyi "pagan" olarak kabul eden bir dinde böyle bir şeyden nasıl söz edilir? Bir insan başka insanların günahları için ölebilir mi? Kendisi için ölür de, başkalar için ölemez herhalde. Ama bu kul insanlardan farklı biridir! Şu ayetlere bir bakalım:

"Oysa, bizim isyânlarımız yüzünden onun bedeni deşildi, bizim suçlarımız yüzünden o eziyet çekti. Esenliğimiz için gerekli olan ceza ona verildi. Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk.

Hepimiz koyun gibi yoldan sapmıştık, her birimiz kendi yoluna döndü. Yine de RAB hepimizin cezasını ona yükledi." (Yşa. 53:5-6)

Bu Tanrı'nın planıydı!

"Ne var ki, RAB onun ezilmesini uygun gördü, acı çekmesini istedi.

Canını suç sunusu olarak sunarsa soyundan gelenleri görecektir ve günleri uzayacak.

RAB'bin istemi onun aracılığıyla gerçekleşecek.

Canını feda ettiği için gördükleriyle hoşnut olacak.

RAB'bin doğru kulu, kendisini kabul eden birçoklarını aklayacak.

Çünkü onların suçlarını o üstlendi." (Yşa. 53:10-11)

Tanrı'nın planı, tüm sunuların yerine geçen *tek* ve *etkin* bir kurban sağlamaktır! Bunu İbraniler 9:1-10:18'de yazılanlardan anlıyoruz. Ama oraya geçmeden önce başka ayetlere bakalım, temeli görelim.

İsa kendisinin ölüp dirileceğini biliyordu ve bu konuda peygamberlikte bulundu. Markos 8:31 vd., 9:30 vd. ve 10:32-45 ayetleri bu konuyu iyice anlatır bize. İsa'nın öğrencileri bunu

anlamadı o dönemde, hatta O'nun ölmesini istememişlerdi. İsa ilk gelişinde halkın "beklediği Mesih" olmak yerine, "kurtuluşun temelini" hazırlamıştır.

Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İsa'nın ölümünü ve dirilişini vurgulamışlardır. Tabii ki İsa'nın öğretilerine de yer vermişler, O'nun hayatını

izlenmesi gereken bir örnek olarak sunmuşlardır (örneğin Mar. 8:34-38, Yu. 13:15). Ama en önemli olgu İsa'nın ölümü ve dirilişidir. Hatta Markos'un üçte biri İsa'nın ölmeden önceki son haftasını anlatır.

Peki neden böyle oldu, neden bu kadar vurgu yapıldı bu konuya? Aslında siyasi sebepler var (farklı, başka bir kral dünyaya geldi!) ama dini sebepler baskındır. İsa'nın ölümü ve dirilişi, kurtuluş ve bağışlanma sağlar.

Romalı ve Yahudi tarihçiler İsa'nın ölümünü kabul eder. Mesela Tacitus ve Yahudi kaynaklar (ikisi de Hristiyanlık düşmanı olmasına rağmen!) İsa'nın ölümünü kabul ettiler. Josephus *Antiquities* (18.63-64), Talmud *Sanhedrin* (43a), Tacitus *Annals* (15.44) bunlara birkaç örnektir. Ayrıca bu konuda son derece iyi bir değerlendirme için Steven Waterhouse'un *Jesus and History*² kitabına bakınız.

Bu ölüm sadece bir insanın ölümü değildir. İsa tam ve gerçek Tanrı'dır, aynı zamanda tam ve gerçek insandır (Rom. 9:5; Yu. 1:1-18; Kol. 1:15-20; Flp. 2:5-11; Yu. 8:58 ve 10:30; 1Yu. 1:1-4 İsa'nın mucizeleri O'nun yetkili olduğunu, Tanrı'nın yetkisine sahip olduğunu gösterir). İsa bizim için öldü!

Tüm bunlara baktığımızda, İsa'nın ölümü ve dirilişi dediğimizde, tarihte gerçekleşen bir olaydan söz ettiğimizi tekrar görüyoruz. Bu olay İsa'dan yüzyıllar öncesinden bildirildi, İsa'nın sözleri de bu olayı öngördü, görgü tanıkları (Matta, Markos, Yuhanna) bundan bahsetti (Luka da detaylı araştırmasıyla aynı sonuca vardı). Bütün bunlar İsa'nın "kurban" olduğunu gösterir.

Ama önemli bir nokta kaldı; özellikle "Hristiyanlar neden kurban kesmiyorlar" sorusunun cevabı. Bunun cevabı İsa'nın ölümünün sonuçlarında saklıdır. Kısa bir liste çıkartalım:

- Her bir günah bağışlanmıştır (Ef. 1:7).
- Hiçbir şey bizi İsa'nın ölümünde iyice gösterilen Tanrı'nın sevgisinden ayıramaz (Rom. 5:8).
- Mesih İsa bizim yerimize ölecek bizim hak ettiğimiz her şeyi (gazap, ceza) kendisi üstlendi (1Pe. 2:24, 3:18).
- İsa'nın bu ölümü ve dirilişi, bize paklık ve Tanrı'nın huzuruna çıkma ayrıcalığını sağladı (İbr. 10:19-22).

İbraniler 10:1-18'de savunulan gerçekler karşı koyulamaz derecede somuttur. Nesnel ve tam bir kefarete sağlamayan kurbanların her yıl kesilmesi gereklidir. Ama tam bir kefarete sağlayan, insanı sonsuzca kutsal kılan, arındıran ve yetkinleştiren (cennete girmeye yeterli kılan) bir kurban varsa, başka bir kurban ihtiyacımız yoktur.

İsa'nın ölümü ve dirilişi, mesajımızın çekirdeği ve hayatımızın odak noktası, İsa'nın yüceliğinin bir ifadesi ve O'na tapınmamızın önemli bir nedenidir.

Tüm bu gerçekler, bereketler elimizdeyken, neden başka bir kurban kesmek gereği veya ihtiyacı duyalım? Bunları bile bile kurban sunmaya devam etmek, İsa'nın ölümü yetersiz bulmak anlamına gelir, tam bir ihanettir. **E**

Sonnolar

- ¹ Jerry Hullinger, "The Problem of Animal Sacrifices in Ezekiel 40-48", *Bibliotheca Sacra* 152 (July-September 1995), s. 279-289.
- ² Steven Waterhouse, *Jesus and History* (Amarillo, Teksas: Westcliff Press, 2009).

Diriliş

Diriliş, insanın bedeni ile maddi olmayan kısmının yeniden birleşmesidir. İmanlılar için diriliş, kurtuluşun tamamlanması, insanın ve evrenin yaratılış amaçlarına yeniden kavuşması ve eskatolojik yaşamın belirtisidir.

Eski Antlaşma'da diriliş kavramı çok net değildir; daha çok ulusal yenilenme, iyileşme konusunu yansıttığı görülmektedir (Yşa. 26:19). Ancak Eyüp 19:26 ve (daha açık olarak) Daniel 12:1-3 gibi ayetler, gelecekte belirli bir zamanda hem imanlılar hem de imansızlar için bedensel dirilişin söz konusu olacağına işaret eder. Mesih imanlıları için diriliş, şimdiki zamanda bir gerçekliktir; çünkü imanlılar Mesih'le özdeşleşme nedeniyle Mesih'in dirilişine ortak olmuşlardır; Kutsal Ruh'un yaşamlarında işleyişi sayesinde Ruh'un ürünlerini üretmesi bakımından bu ortaklığın şimdiki yaşama yansımaları vardır (Gal. 5:22-25). Gelecek için de kesin bir umuttur.

Mesih'in dirilişi, Müjde'nin ve gelecekte imanlıların bedensel dirilişinin temelini oluşturmaktadır. Ruhsal niteliklere sahip olan diriliş bedeni, Kutsal Ruh'la güçlenmiş olmakla birlikte şimdiki bedenin bir bakıma devamı biçimindedir. Diriliş bedeni şimdiki beden üzerine "giyilir"; şimdiki beden Mesih'in diriliş bedeninin benzerliğine dönüştürülür (Yu. 5:20; 6:39-44; Rom. 6:1-14; 8:1-11; 1Ko. 15:12-58; 2Ko. 5:1-10; Flp. 3:20-21; 2Ti .1:10). Kutsal Kitap'ta ölüm ve diriliş çoğu kez bir arada ele alınır. Diriliş, ölüme karşı zafer, ölümün tek çaresidir.

Açıklamalı Kutsal Kitap (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2009), s. 1704. İzin ile kullanılmıştır.

Kilise'nin Cep Tarihi

Protestan Reformasyonu

✚ *Ken Wiest*

☞ *Çiğdem Özbek*

Pocket History of the Church

D. Jeffrey Bingham

(Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press, 2002)

Bingham'ın kitabı, okuyucunun, kilise tarihini etkileyen ve büyük değişimlere yol açan birkaç etkeni anlamasına yardım etmektedir. Basit görünen şeylerin aslında karmaşık bir geçmişi vardır.

Protestan Reformasyonu buna bir örnektir. Ana anlayış, basitçe Protestan Reformasyonu'nun Katolik Kilisesi'yle ilgili bir reform hareketi olduğunu söyler. Bingham ise, Reformcuların birkaç etkene daha karşılık verdiğini gösterir. Yaşadığımız dönemden etkileniriz! İşte bu bizim kilise tarihinden öğrenmemiz gereken önemli bir derstir. Sık sık farkına bile varmadan etrafımızdaki inançları benimseriz.

Protestan Reformasyonu, kahramanları ve onların teolojileriyle tanınır. Öncelikle Luther ve Calvin ama aynı zamanda Ulrich Zwingli ve diğer Anabaptistlerin yanı sıra daha az bilinen ancak oldukça önemli figürler olan John Knox, Philip Melancthon, Martin Bucer gibi kişiler, kilise tarihinin bu önemli döneminin perde arkasında yerlerini aldılar. Reformcuları etkileyen ve bu reform hareketini ateşleyen etkenler nelerdi?

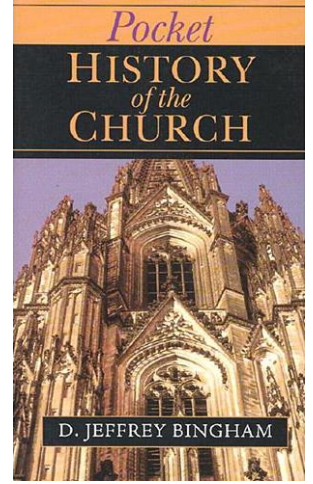
Bingham bu etkenler arasında belli bazı noktaları paylaşan başlıca üç tanesini sıralar: mistisizm, hümanizm ve skolastik düşünce.

Mistisizm kendi zamanında bir reform hareketiydi. Mistikler kilise önderliğindeki yozlaşma düzeyinden fazlasıyla rahatsızlardı. Kilise önderleri ahlaki olarak yozlaşmışlardı. Onlara, kendilerini Tanrı'yla hakiki ve yakın bir ilişkiden uzaklaştıran politik ve ekonomik avantajlar verilmişti. Mistikler aynı zamanda kilise müdavimlerinin ruhsal hayatlarındaki samimiyet yoksunluğuna da karşılık vermekteydiler. Kilise müdavimleri için din öncelikle toplantıya katılmak anlamına geldiğinden dolayı mistikler kişisel iman yaşamını, yalınlığı ve düzgün ahlaklı yaşam biçimi vurguladılar. Bu mistik cevap bazen abartılı olabilirdi de kilise yaşamına katılmaya yönlendiren, Tanrı'yla anlamlı bir ilişki içeren gerçek ruhsal yaşama yaptıkları vurgu önemliydi.

İkinci etken Hristiyan hümanizmiydi. Sıklıkla bu etken Hristiyanlar tarafından olumsuz şekilde değerlendirilir, ancak doğru tanımlanan hümanizm kötü değildir. Bingham bunu çok güzel ifade eder: "Hümanizm terimi beşeri bilimlerle – sanat ve bilimler, özellikle edebiyat, resim, heykel, mimari ve müzik ile – ilgilidir." Yani Hristiyan hümanizmi aslında "kaynağa, klasiklere" dönmektir (s. 105). Hümanistler böyle yaparak Yeni Antlaşma inancının yalınlığına geri dönüyor ve imanın içerdiği yalınlık ve derinliği boğan kurumsallaşmış kiliseden kaçınıyorlardı.

Klasiklere dönmenin çok açık bir örneği, Erasmus'un Grekçe Yeni Antlaşma'yı basmasıdır.

Hieronimus'un Vulgata'sının baskın çeviri olduğu bir çağda Erasmus'un bir Grekçe Yeni Antlaşması basması, birçok insanın Hristiyan inancının kaynağına doğrudan ulaşma ve tek çeviriye mecbur kalmama olanağı sağladı. Erasmus kilise ayinine dışsal katılımın yerine içsel dönüşüm ve imanı vurguladı. Bingham, Erasmus'tan vurguladığı noktanın özünü anlatan bazı alıntılar yapar:

"Beden bir rahip cüppesine bürünmüş olabilir ama eğer zihin dünyevi pislikle kaplıysa bunun ne yararı var?"

"Gözle görülen bir tapınma yerinde dünyevi dizlerinizin üzerine çökersiniz; ama eğer yüreğin mabedinde Tanrı'ya saygısızca dikiliyorsanız, dizlerinizin üzerinde tapınmanızın hiçbir anlamı yok demektir."

"Bedeniniz cinsel ahlaksızlık etmiyor olabilir, ancak şehvet hırsıyla dolu zihniniz cinsel olarak ahlaksızdır."

"Tanrı sözünü kulaklarınızla duyarsınız ama içinizle dinleyin."

"Günahlarınızı bir rahibe çıkarırsınız ki o sadece insandır; ... Bense kötü alışkanlıklarınızdan bir kereliğine ve sonsuza dek, gerçekten ve yürekten nefret etmenizi, bir rahibin önünde onlardan öğrendiğinizi on kez söylemenize yeğlerim."¹

Üçüncü etken skolastisizm idi. Bingham, hümanistler ile skolastiklerin katkısı arasındaki önemli farkı öne çıkarır. "Hümanistler sıkça bir fikri, görünen yararına bakarak yargılandılar. Bir fikir ya da doktrin ancak çağdaş yaşama uygulanabilirliği kavranılırsa doğrudur. Bir doktrin ahlaki sonucu, doktrin değerini belirlerdi. Pragmatizm gerçeği yargıladı: Eğer işe yarıyorsa doğrudur; eğer üretiyorsa iyidir; uygulanabilirse değerlidir. Reformcular ise kendilerini bu görüşten uzaklaştırdılar ve skolastiklerin kanaatinden yana oldular: "Bir fikir doğruysa, doğru olduğu için önemlidir" (s.108). Reformcuların düşünme biçiminin günümüze uygunluğunun ve uygulanabilirliğinin sıklıkla doktrinden daha fazla vurgulandığı kilisede bize ne yararı olacağını görmek zor değildir. Bingham'ın da haklı olarak dediği gibi, bazen bir gerçeğin gündelik yaşamdaki uygulanabilirliğini görmeyebiliriz ama bu bizim gerçeği gözden kaçırmamıza ya da azımsamamıza yol açmamalıdır! Steve Ozment şöyle demiştir: "Luther'a göre, bir doktrin doğruysa, zorluğu ya da bedeli ne olursa olsun yaşamın ona ayak uydurması gerekirdi; bir fikrin ebediyete uzanan gerçeği, kısa vadeli geçici sonucundan daha önemlidir."²

Bizler, kilise tarihinde bizden önce gelenlerin yapıtları üzerine inşa edilirdik ve Protestan Reformasyonu da bu kapsamın dışında değildir. Bingham Reformasyon'dan önce kendi reform adımlarını atmış olan iki kişiyi, John Wycliffe ile John Huss'ı örnek gösterir. Reformcular bu iki beyefendinin aydınlattığı yoldan ilerlediler. Reformasyon'un temel doktrinleri, adlandırmak gerekirse, kurtuluş, Kutsal Kitap'ın yeri ve kilisenin rolü, zaten Wycliffe'in yazılarında anlatılmış ve Huss tarafından da izlenmişti. Onların öne çıkardığı noktalar klasik Reformasyon vurgularıdır:

- Sadece Kutsal Kitap yetkilidir ve insanlar onu kendi dillerinde okuyabilmelidir.
- Kilise ahlaki bir liderlikle yönetilmelidir.
- Devletin kilisenin ahlaksız ve adil olmayan liderlerini yargılama yetkisi vardır.

Bu kısa tanıtımdan bile öğrenebileceğimiz çok şey vardır. Bizden öncekilerin imanına ve öğretişine ne kadar çok dayandığımızın ve üzerine inşa ettiğimiz farkına varmalı ama düşüncesizce ve eleştirmeden onların kölesi olmamalıyız. Dahası, içinde yaşadığımız kültürün (kilise kültürü de dahil) düşüncelerimizi ve eylemlerimizi ne kadar etkilediğini anlamaya çalışmalıyız. Dünya görüşümüzde kültür mü, yoksa Kutsal Kitap mı etkilidir? Neyi kabul edip özümseyeceğimizi ve nerede "bu çağın düşüncelerine" karşı duracağımızı bilmemiz gerekir. **E**

Sonnolar

¹ Bu alıntılar Bingham'ın kitabında s. 106'da geçer. Alıntılar ise Erasmus, *The Handbook of the Christian Soldier*, fifth rule in the *Erasmus Reader*, editor E. Rummel (Toronto, Ontario: University of Toronto Press, 1990), s. 152'de bulunur.

² Bu alıntı Bingham'ın kitabında sayfa 109'da geçer. Steven E. Ozment, *The Age of Reform: 1250-1550* (New Haven, Connecticut: Yale University Press, 1980), s. 309.

Hristiyan İlahiyat Tarihi

Asırlar Süren Reform ve Gelenek

▼ Roger E. Olson

☒ Haberci Yayıncılık

Bu ahntı, gelecek aylarda Haberci Yayıncılık tarafından yayımlanacak Hristiyan İlahiyat Tarihi kitabından yapılmıştır. Kitabın orijinal dilindeki basımında 15-22. sayfalarda yer alır.

Her ne olursa olsun, Hristiyan İlahiyat Tarihi, fildişi kulelerinde oturan düşünürlerin, sıradan Hristiyan inanlılarının aklını karıştırmak için uydurdukları anlaşılması güç ve şüpheli öğretiler değildir. Zaman zaman bu türden durumların olduğunu inkâr etmeden, benim isteğim yaygın olan bu görüşe karşı çıkararak, her büyük Hristiyan inancının zorlayıcı sebepler ve uygulamadaki sorunlardan dolayı ortaya çıktığını göstermektedir.

Kuşkusuz ilahiyatla ilgili bazı tartışmaların ve gelişmelerin sebepleri diğerlerinden daha iyidir. Ama lütfen, geçmişteki bu fikirlerin ilk bakışta şüpheli ve mantıksız göründüklerini, öylesine boşu boşuna uydurulduklarını sanmayın. Burada anlatılan hikâyelerin çoğunun arka planında, Tanrı'nın birde üç olma durumu (Üçlü Birlik) ve Mesih'in hipostatik birliği (insansallığı ve tanrısallığı) hakkındaki tartışmalı konuların çekişmeleri, çatışmaları ve anlaşmazlıkları açıklama isteği bulunmaktadır. Kutsal Kitap'ta hiçbir inanç açık seçik belirtilmemiştir. Daha da ötesi, bu fikirler erken dönem kilise (dördüncü ve beşinci yüzyıllar) düşünürleri önderliğinde geliştirildiğinde, Hristiyan Kutsal Yazıları henüz belirlenmiş ve şekillendirilmişti.¹

Görünüşte teknik ama kesinlikle çok önemli bu Hristiyan öğretileri neden gelişti? Erken dönem Hristiyan kilise önderleri ve diğer önderlerin yapacak daha iyi işi olmadığından değil elbette. Sebep çok basit olarak Müjde'nin temelini çürüten Tanrı ve İsa Mesih hakkındaki görüşlerin çok hızlı bir şekilde ortaya çıkıp popülerlik kazanmasıydı. Bu görüş yaygın bir şekilde kabul edilirse, "farklı bir İncil" oluşumuna ve erken kilise çağlarında elçilerin öğretip bir sonraki kuşağa aktardığından farklı olan bir dinin ortaya çıkmasına sebep oluyordu. Hemen her durumda, öğretiler öneriliyor ve geliştiriliyordu, çünkü birileri Müjde'nin tehlike altında olduğunu hissediyordu.

Günümüzde Üçlü Birlik ve İsa Mesih'in iki doğasıyla ilgili doktrinler bulunmaktadır ve Hristiyanlığın ayrılmış dallarından çoğu tartışmasız olarak bunları kabul eder. Aslında, çok fazla anlaşılmasalar bile olduğu gibi kabul edilirler. Ancak, erken kilise zamanlarında doktrinlerin gelişmesine sebep olmuş sapkın inanışlar halen günümüzde varlıklarını sürdürmektedir. Bu inanışlar kimi zaman kendini Üçlü Birlik ve İsa Mesih'in tanrısallığını ve insanlığını kabul etmiş kiliselerin içinde, kimi zaman da Hristiyanlığın uzantıları olan liberal ve özgür düşünürlerin oluşturduğu tarikatlarda kendilerini gösterirler. Neden bu ve bunun gibi Hristiyanlığın temel inançlarının olduğu ve kesin olarak sınırlarının belirlendiğini anlamak, onların günümüzde ihmal edilmelerine ve yok olma olasılıklarını engellemeye yardımcı olur.

İlk olarak, inançların önemli olduğunu varsayıyorum. Bu, şu andan itibaren net olmalı. İnsanların inandıkları şeyler onların yaşam biçimini etkiler. Hristiyan öğrenciliği, öğretilerden tümüyle yoksun olursa, kesinlikle canlı, güçlü, sadık bir öğrencilik olamaz. Bu hiçbir zaman olmamıştır ve olmayacak. Bir insan, Tanrı'nın doğası (özü) ve isteği hakkında herhangi bir şey bilmeden Tanrı'ya sadık bir şekilde hizmet edemez.

Hristiyanlık tarihinin büyük bir bölümünde inançlar, günümüzdeki Hristiyanların verdiği kadar daha fazla önem taşıyordu. Hristiyan tarihini okumak ve anlamak, Tanrı hakkında doğru şeylere inanmayı gerçekten önemseyen ve öğretiyle ilgili konularla boğuşmuş olan, geçmiş dönemlerdeki Hristiyanlar hakkında önceden bir bilince sahip olmayı gerektirir. Bu durum sadece kilise önderleri ve uzman ilahiyatçılar için değil, kilisedeki sıradan insanlar için de geçerliydi.

İkinci varsayım, inançların bazen çok fazla önemsendiğidir. Çok az kişi buna karşı çıkabilir! İki bin yıllık Hristiyan ilahiyatı boyunca, Hristiyan öğretilerindeki küçük ayrıntılar yüzünden tamamıyla gereksiz birçok tartışma, çekişme ve hatta ölümler yaşanmıştır. On altıncı yüzyıldaki Protestan Reformcuları ve onların büyük devrimci işlerini hiçbir şekilde kötülemeden şunu söylemek isterim: Rab'in Sofrası'nda Mesih'in varlığının yorumlanması hakkındaki geniş fikir ayrılıkları yaşayıp, bu konuda birleşmedeki başarısızlıkları, Protestan ilahiyat tarihinde tam bir skandal ve bir kara lekedir. Tabii ki Luther, Zwingli, Calvin ve diğer

Reformcular başka konularda da fikir ayrılığına düştüler, ama bu doktrinsel konu, Protestan birliğini engelleyen en büyük ayrışma noktası olarak görünür. Ayrıca, sapkın olarak nitelendirilen insanların yakılması, boğulması ve kafalarının kesilmesinin hiçbir özrü yoktur.

Bazen doktrinsel veya ilahiyatla ilgili doğruluk çok fazla önemsenmiştir. Fakat günümüzde sarkaç tam ters yöne sallanmıştır, öyle ki, Hristiyanların çoğu

“Hristiyanlık iyileştirici etkisi olan tapınma ve kişisel duyguların yer aldığı bir halk dini olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.”

Hristiyan doktrinler hakkında ve nasıl ve neden ortaya çıktıkları hakkında ya çok az ya da hiçbir şey bilmemektedir. Hristiyanlık iyileştirici etkisi olan tapınma ve kişisel duyguların yer aldığı bir halk dini olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Üçüncü olarak, geçerli olan Hristiyan inançların (gerçek olduğu kabul edilenler) hepsi aynı önem derecesine sahip değildir. Bazıları ciddiyet gerektiren, hatta üzerinde hararetli tartışmalar yapılmaya lâyık dogmalardır. Üçlü Birlik ve İsa'nın beden almasının bu kategoride olduğunu kabul ediyorum. Bu sebeple, dördüncü yüzyılda yaşamış piskopos ve ilahiyatçı Athanasios benim gözümde büyük bir kahramandır. İncisinde direktmesi yüzünden evi ve piskoposluk yaptığı şehir olan İskenderiye'den beş kez sürülmüştür. (Onun hikâyesi on birinci bölümde anlatılmaktadır.)

Doğru olsun ya da olmasın, temelinde bir değişiklik yapmasa da, Müjde ve Hristiyanlığın kimliği ve ilettiği öğretiyle ilgili diğer inançlar önemlidir. Bunları, dogmalardan [çevirmen notu: kesinlikle olması gereken, olmazsa olmaz kurallar] farklı olarak öğretiler diye adlandırıyorum. Bu inançlar birkaç büyük Hristiyan grubunun temel olarak aldığı, Hristiyan olabilmek için bazı Hristiyan grupların kardeşliği test ettiği inançlardır. Bir başka deyişle, bir kişi belli bir geleneğe, bir mezhebe ya da kiliseye ait olabilmek için bu inançları kabul etmeli ya da en azından reddetmemelidir. Örneğin, benim kendi gelenğim olan ve geçmişi on yedinci yüzyıla dayanan Vaftizci kiliseler imanlıların vaftiz etmesi konusunda ısrar eder. Burada, yetişkin bir kişinin suyun içine tamamıyla girip çıkması vaftizin olması gereken kuralıdır. Ama Vaftizciler, çocuk vaftizi uygulamasına inanan geleneksel Hristiyanları da

reddetmezler. Dolayısıyla, Vaftizcilere göre imanlıların suya girip çıkarak vaftiz olması bir doktrindir ama dogma değildir.

Son olarak, dini görüşler ya da kişisel yorumlar olarak adlandırdığım üçüncü bir inanç kategorisi vardır. Reform hareketleri sırasında, bazı Protestan önderler, bu kategoriye "çok fazla önemi olmayan şeyler" veya "önemsiz meseleler" anlamına gelen Latince kökenli kelime *adiaphora* olarak adlandırdılar. Benim bakış açımına göre, meleklerin gerçek doğası ve Mesih'in ikinci gelişiyile ilgili ayrıntılar bu konudaki örnekler olabilir. Kilise tarihi boyunca, bu ve bunun benzeri küçük konular sürekli konuşulduysa da çok yoğun olarak tartışılmamıştır.

Athanasios'u hiç duymamış kişiler bile ondan oldukça etkilenmiştir. Diğer çalışmalarının arasında, Athanasios *De Incarnatione* veya *The Incarnation of the Word* ("Sözün Vücut Bulması" diye çevrilebilir) adında İsa Mesih'in tanrılığı üzerine bir bilimsel eser yazmıştır. Bu ince kitapta Baba'nın tanrılığına eşit olarak İsa Mesih'in tanrılığı hakkında ciddi bir konuyu sunmuştur. Böylece, Yehova Şahitlerinininkine benzer nitelikte, Mesih'in Tanrı'nın önemli bir yaratığı olduğunu ileri süren görüşe karşı Üçlü Birlik ilahiyatının oluşmasına yardım etmiştir. Hristiyan düşünürlerin çoğu, Protestan Reformcular dâhil olmak üzere, Athanasios'un çalışmalarını nihai ve kesin olarak kabul ederler. Ayrıca, Athanasios, M.S. 367'deki Paskalya zamanı Hristiyan kilise önderleri arasında dolaşan mektubunda, Kutsal Kitap'ın altmışaltı kitabının ilk ciddi derlemesini yapmıştır. Sonraları batı kilisede (Latin ve Roma Katolik kiliseleri) Apokrif esinlemesi olarak ortaya çıkan ikincil kitaplar listesini belirlemiştir. Son olarak Athanasios, Mısır çöllerindeki mağaralarda yaşayan Hristiyan keşişleri ziyaret etmiş ve onlardan biri olan Çöllü Antonios hakkında *hagiography* (aziz biyografisi) yazmıştır. *The Life of St. Anthony* ("Aziz Antonios'un Hayatı" diye çevrilebilir) adlı eser Athanasios'un sürgün edilmesi sayesinde Avrupa'ya gelmiş ve manastır hayatı ve manastırların kurulmasında önemli bir temel oluşturmuştur. Bu da asırlar boyu batıdaki Hristiyanlığı büyük çapta etkilemiştir.

Sonuçta, Athanasios benim sızıntı kuramım için çok iyi bir örnektir. Böylece, günümüz Hristiyanlarının, adlarını hiç duymadıkları, asırlar önce yaşamış Hristiyan düşünürleri öğrenmesi ve anlaması gerektiğini açıklar. İsimlerini hiç duymamış olsalar bile, bu ilahiyatçılar Hristiyanlığa etki ederek onları ruhsal olarak beslemiş ve kişiliklerini şekillendirmiştir. "Büyük tanıklar bulutu" gibi (İbr. 12:1), bütün Hristiyanların bir parçası olmuşlardır. Onlar bizim ruhsal ve dinsel yönden atalarımızdır.

Onların Hristiyan ilahiyatındaki önemli rolünü öğrenmek kişinin kendi özünü anlaması için iyi bir çalışmadır. Bu aynı kendi aile köklerini öğrenmek gibidir.

"İsimlerini hiç duymamış olsalar bile, bu ilahiyatçılar Hristiyanlığa etki ederek onları ruhsal olarak beslemiş ve kişiliklerini şekillendirmiştir."

Peki, ama neden sapkın inanışları inceliyoruz? Arius örneğinde olduğu gibi, fikirleri Müjde'nin ciddi bir saptırılması olarak değerlendirilmiş ve Athanasios gibi büyük düşünürler tarafından reddedilmiştir. Sadece gerçeği söyleyenlere, tanıklar bulutuna yoğunlaşmak daha iyi olmaz mıydı? Hristiyan ilahiyatı tarihi, doğru öğretiyeye karşı çıkan kişileri ve yanlış bir müjdeyi veya İsa Mesih'le ilgili çarpıtılmış müjdeleri ortaya atan sahte öğretmenlerle ilgili tartışmaları da kapsar. Bunu incelemenin değeri nedir?

Hristiyanlar için sadece doğru inanışların değil, kilise tarihinde sapkın inanış olarak değerlendirilen fikirlerin de bilinmesinin önemli ve değerli olduğuna inanıyorum. Bunun bir sebebi, doğru inanışların ortaya çıkışında sapkın inanışların zorlayıcı gücünü anlamadan, doğru inanışların anlamını takdir etmenin neredeyse imkânsız olmasıdır. Günümüzde

ortodoksluk (burada doğu kilisedeki Ortodoksluk değil, doğru inanıştan söz edilmektedir) olarak bildiğimiz kavram, Eski Yunan mitolojisindeki Athena'nın Zeus'un başından çıkması gibi bir anda kilisede ortaya çıkmadı. Sapkın inanışlara karşı verilen mücadeleler sırasında gelişti. Üçlü Birlikle ilgili doğru öğretisi tam olarak anlayabilmek için, Tanrı'nın sonsuzluk boyunca süren üçlüğüne ciddi bir şekilde karşı çıkan, dördüncü yüzyılda yaşamış İskenderiyeli Arius'un öğretilerini anlamak gerekir.

Sapkın inanışları ve bunları savunanları öğrenmek iyidir, çünkü Tanrı'nın sopasıyla ne zaman sert bir darbe indireceğini asla bilmeyiz. Luther'in bu cümledeki renkli betimlemesindeki esas nokta, düzgün bir Hristiyan gerçeğini anlamak konusunda, sapkın inançlı birinin bile katkıda bulunabileceğini anlamasını sağlamaktır. On altıncı yüzyıldan beri, hemen bütün geleneksel Hristiyan düşünürler, Jean Calvin ve Cenevre şehir konseyi dâhil olmak üzere, doğru öğretisi savunan Protestanların ölçülerine göre Michael Servetus'un bir sapkın olduğunda hem fikirdiler. Tıpkı dördüncü yüzyılda Arius'un yaptığı gibi, Mesih'in tanrılığını,

Üçlü Birliği ve geleneksel Hristiyan inancının pek çok noktasını reddediyordu. Bununla birlikte, Reformcu Jean Calvin tarafından yönlendirilen şehrin ezici baskısına karşı verdiği ileriye gören mücadelesi, günümüzde özgür iradeyi sevenler tarafından oldukça kabul görmüştür.

“Sapkın inanışları ve bunları savunanları öğrenmek iyidir, çünkü Tanrı'nın sopasıyla ne zaman sert bir darbe indireceğini asla bilmeyiz.”

Hristiyan ilahiyat tarihinin açıklamasının temelini oluşturan beşinci ve son varsayım: Tanrı halkını gerçeğin üzerine inşa etmek için esrarengiz yollar kullanır ve gerektiğinde ilahiyat bilgisini yeniden

şekillendirir. Bütün fikirler tarihi-kültürel bağlama indirgenebilir ve açıklanabilir diyerek tarihçi rolü oynamayacağım. İman etmiş ve kendini adamış bir Hristiyan olarak, bütün olayların Tanrı'nın yönlendirmesinde (ama denetiminde değil) olduğuna inanıyorum. Hristiyan ilahiyatının bir insanın yaşam hikâyesinden daha fazlası olduğuna inanıyorum. Bu, Tanrı'nın kendi halkıyla, yani Mesih'in bedeniyle olan etkileşiminin hikâyesidir. İlahiyatçı çağdaşım Hans Küng gibi ben de Tanrı'nın kiliseyi gerçekte koruduğuna inanıyorum, ama gerçek aşama aşama keşfedilirken, bu evrimin sorunsuz olduğu söylenemez. Tanrı, aklı ve yüreği günahla bulanıklaşmış insanlar aracılığıyla çalışır. Kilise ve ilahiyat tarihinde öyle zamanlar olmuştu ki, Tanrı'nın elinin kiliseyi gerçekte korurken görmek bütünüyle inanç eylemi olarak kabul ediliyordu. Tarihin başka dönemlerinde ise, Tanrı'yı gerçeği onarıken görmek için biraz iman yeterli oluyordu. **E**

“Kilise önderinin iki sesi olmalıdır: Biri koyunlarını çağırmak için, öbürü haydutları ve kurtları kovmak için. Kutsal Yazılar her iki ses için önderi donatır.”

John Calvin

Anma Töreni

(Bir Örnek)

Açılış

Sevgili (anılanın adı) _____'ın ailesi ve dostları,

_____’ın hayatı için Tanrı’ya şükretmek, onu Tanrı’nın merhametli ve şefkatli ellerine teslim etmek için buradayız. Birbirlerimizi teselli etmek, teselli almak için de buradayız.

Aynı zamanda Tanrı’yı övmek ve O’na şükretmek istiyoruz. Çünkü ölüm ve acı zamanında İsa Mesih’le ilgili Müjde var.

İsa şöyle dedi: Diriliş ve yaşam Ben’im. Bana iman eden kişi ölse de yaşayacaktır. Yaşayan ve bana iman eden asla ölmeyecek.

Dua

Ezgi

Ey Rab İsam Bana Gel (No. 308)

Kutsal Kitap’tan Okuma

1. Selanikliler 4:13-18 veya Yuhanna 14:1-4

Vaizin konuşması

(kısa olsun)

Vaaz seçenekleri:

- 23. Mezmur
- Yuhanna 11:14-26
- 1. Korintliler 15:50-58
- Vahiy 21:1-6 ve 22:1-5

Bir yakınının paylaşımı

Anılmakta olan kişinin en sevdiği Kutsal Kitap bölümü ya da Mezmur okunması

Son Ezgi

Geyik Suları Nasıl Özlerse (No. 107)

Defin Alanına Gidiş

Mezarlıkta kısa tören

Madem (anılan kişinin adı) _____'ın canını bu dünyadan alması Tanrı'nın takdiriymi, diriliş umuduna inanarak onun bedenini buraya gömüyoruz.

İşte size bir sır açıklıyorum. Hepimiz ölmeyeceğiz; son borazan çalınınca hepimiz bir anda, göz açıp kapayana dek değiştirileceğiz. Evet, borazan çalınacak, ölümler çürümez olarak dirilecek, ve biz de değiştirileceğiz. Çünkü bu çürüyen beden çürümezliği, bu ölümlü beden ölümsüzlüğü giyinmelidir. Çürüyen ve ölümlü beden çürümezliği ve ölümsüzlüğü giyinince, "Ölüm yok edildi, zafer kazanıldı!" diye yazılmış olan söz yerine gelecektir. (1Ko. 15:51-54)

Dua

Göksel Babamız, bugün özellikle değişmez, değerli ve sonsuz sözün için sana şükrediyoruz. Çektiğimiz acı karşısında senin doğaüstü teselli ve lütfun için sana şükrediyoruz.

Ölümlü karşı karşıya kaldığımızda armağanın olan sonsuz yaşam için şükrediyoruz.

Bu ayrılma ile karşı karşıya kaldığımızda birbirimize cennette kavuşacağımız günü özlemle bekliyoruz.

(Gömülen kişinin adı) _____'ın yaşadığı hayat için sana şükrediyoruz. Pavlus'un dediği gibi 'bu bedende yaşadıkça Rab'den uzaktayız.' Kardeşimiz şu anda bizden bedenen uzaktadır ama Rab'bin yanındadır.

Baba, onun bedenini şimdi gömüyoruz. Bu kardeşimizle ve Rabbimiz'le birlikte olacağımız günü bekliyor, bu gerçeğe sahip olduğumuzdan dolayı büyük sevinç duyuyor, teselli buluyoruz.

İsa'nın adıyla,

Amin.

Defin ve Taziyeler

İsa, Tanrı Oğlu

*Mesihbilimde genelde göz ardı edilen,
bazen yanlış anlaşılan, şimdilerde
tartışma konusu olan unvan*

▣ *Ken Wiest*

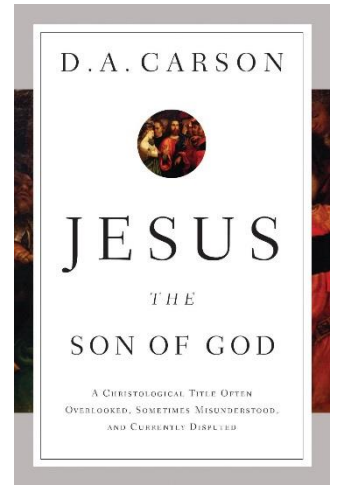
▣ *Ali Şimşek*

Jesus, The Son of God

D.A. Carson

(Wheaton, Illinois: Crossway, 2012)

D.A. Carson hem Yeni Antlaşma yorumunda hem de Kutsal Kitap teolojisinde başarılı bir uzmandır. Bu nedenle Kutsal Kitap tercümelerinde ve müjdeleme faaliyetleri kapsamında tartışılan bu unvan üzerinde kalem oynatmaya yeterli ve yetkili biridir. Dr. Carson bu kitabı, Müslüman okuyucuların itirazlarını azaltmak amacıyla, "Tanrı'nın Oğlu" ifadesini yumuşatan Kutsal Kitap tercümelerine cevap vermek için yazmıştır. Kitap kısa olmakla birlikte oldukça kapsamlıdır. Kutsal Kitap'ın kilit ayetlerinde geçen "Tanrı'nın Oğlu" teriminin anlamına yoğunlaşmıştır. Carson bu terimin en iyi nasıl tercüme edilebileceği konusuna ışık tutan fikirler de verir.

Normal bir kitap eleştirisi, bu kitabın içeriğini ve vurguladığı bu terimi yeterince açıklamaktan uzak kalacağı için, Carson'ın konuyla ilgili noktalarını olduğu gibi bu makaleye almaya ve kendi yorumlarımı en azda tutmaya karar verdim.

Bir isim, unvan olarak "oğul" kelimesi, ailevi ilişkiyi anlatan bir kelimedir. Fakat unvanın sıradan anlamının yanı sıra ek bir anlamı var: Babanın oğlunun kimliğini, işini ve yetiştirilmesini belirlemesiyle ilgili vurgu. Belirtmek gerekir ki bu durum tek yönlüdür. Oğullar babalarının hiçbir şeyi belirleyemezler. Üstüne üstlük oğullar babalarını örnek alırlar. Carson bu faktörün üzerinde durur ve ona göre "Tanrı'nın Oğlu" terimini tanımlamakta temeldir; bu terimin korunması da çok önemlidir.

"Tanrı'nın Oğlu" veya çoğul olarak "Tanrı'nın oğulları" terimleri Kutsal Kitap'ta değişik şekillerde kullanılır: melekler için, Tanrı'nın sağladığı kurtuluşa kavuşanlar için ve İsrail oğulları için. İmanlıların oğulluğu, en azından Pavlus'un yazılarında, "evlat edinme" kavramına bağlanmıştır. Grek ve Roma medeniyetlerinde evlat edinme müessesesi, aile içindeki sorumlulukları ve ayrıcalıkları kapsar ve vurgulardı. Tanrı'nın ailesinde de aynı sorumluluklar (itaat ve Baba'yı örnek almak) ve ayrıcalıklar (Tanrı'nın oğlu olma) korunmuştur.

Eski Antlaşma'da "Tanrı'nın oğlu" terimi, özellikle Davut ve Davut'un soyundan gelen krallar için kullanılır. Tanrı'nın oğlu ve Davut hanedanlığı şemsiyesi altında, gerçek İsrail, Yeşaya peygamberin bildirdiği Acı Çeken Kul ve Mesih düşüncesi vardır. Yeni Antlaşma'daki

bölümler (Yu. 1, Kol. 1, İbr. 1 gibi), "Tanrı'nın oğlu" teriminin yalnızca Davut'un soyundan gelen Mesih'in krallık yönüne işaret etmekle kalmaz, ebedi bir baba oğul ilişkisine de işaret eder. Oğul Tanrı'dır, Tanrı'yla ilişkilidir ve Baba Tanrı'dan ayrıdır. İkinci Mezmur, Eski Antlaşma'da Davut soyundan itibaren yol alan gidişata ve Mesih'e işaret etmektedir. İbraniler 1:1-4 ayetleri aynı noktayı vurgular, fakat daha ileri giderek yaratma gücüne sahip olan, her şeyi kudretiyle izhar eden, kurtarıcı ve ebedi Oğul'u yansıtır.

İsa'nın ölümden dirilişi, O'nun krallığını en açık şekilde gösteren olaydır. Mesih'in dirilişi, eskatolojik çağın başlangıcının işaretidir (bkz. Rom. 1:4 ve 1Ko. 15). Dirilişin "ilk doğanı" İsa, diriliş çağının da "ilk doğanı"dır. İsa sahip olduğu yaratma kudretiyle meleklerden üstündür, fakat dirilişi ve göğe yükselişiyle *bir kez daha "üstünlüğünü" kanıtlamıştır*. Carson'un bu noktadaki anlayışını takdir ediyorum. Diriliş, ontolojik (varlıkbilimsel) realiteye katkıda bulunan *tarihsel* bir hakikattir. Ezelden ebede kadar var ve kalıcı olan hakikat, İsa'nın ölümü ve dirilişiyle gözle görülen tarihsel bir olayda görülür.

"Tanrı'yı tanıyoruz, fakat Tanrı'nın kendisini bize tanıtmak istemesi sayesinde değil, nihai olarak Baba Tanrı Oğul'u sevdiği için Tanrı'yı tanıyoruz."

Dr. Carson, Mesihsel (Mesihbilimsel) unvanları birbirleriyle bütünleştirmemiz gerektiğini ifade eder: İnsanoğlu, kral, Mesih, Tanrı oğlu. Ancak bunu yapmak, unvanların farklı şeyleri vurguladığını inkâr etmek anlamına gelmez; bu unvanların ifade ettiği hakikatler önemli ölçüde kesişirler. Oğul işlevsel açıdan Baba'ya tabidir. İtaat eder, Baba tarafından gönderilir, Baba'yı örnek alır vs. Baba oğul ilişkisi oğulluk hakkında çok şey anlatır. Örneğin, Yuhanna 5:19 ve devamındaki ifadeler, Oğul'un eylemlerini açıkça Baba Tanrı'yla ilişkisine bağlar. Örneğin, Baba

Oğul'u sevdiği için Oğul Baba'nın yaptıklarını yapabilir. Oğul aracılığıyla gelen vahiy ve kurtuluş, Baba ile Oğul arasındaki sevgi ilişkisine dayanır. Peki bu ne demek? Bu şu demektir: Kurtuluş, *nihai olarak* Baba bizi sevdiği için değil, Oğul Baba'yı sevdiği için ve Baba'ya itaat ettiği için vardır. Tanrı'yı tanıyoruz, fakat Tanrı'nın kendisini bize tanıtmak istemesi sayesinde değil, *nihai olarak* Baba Tanrı Oğul'u sevdiği için Tanrı'yı tanıyoruz. Oğul'un kendisi hayat kaynağıdır, çünkü bunu sonsuz bir bağış olarak O'na Baba Tanrı bahşetti.

Carson zor bir kavramı açık ve yeterli bir şekilde açıklamaktadır. Bu açıklamanın içinde Oğul'un uluhiyeti ve evlatlık ilişkisi açıkça korunmuştur. Oğul, "bağımsız bir ilahi merkezi, ikincil bir alt tanrı" *değildir* (sayfa 70).

Özetleyecek olursak, Tanrı Oğlu terimi teknik bir terim değildir. Kutsal Kitap'ta tamamen farklı kullanımları var ve bu da teknik bir terim olamayacağını gösterir (melekler, İsrail oğulları, Davut soyundan gelen krallar, kurtulmuş olanlar, İsa gibi). Bu gerçekler ışığında terim her yerde aynı şekilde tercüme edilemez. Fakat tartışma burada bitmiyor. Tanrı Oğlu terimini bütün yönleriyle görmemiz gerekir. Eski Antlaşma'da İsa'nın bir nevi habercisi, gölgesi olan birçok örnek vardır; bunlar bazen kurumlar bazen insanlar olarak kendilerini göstermişlerdir. Eski Antlaşma'daki tarihsel olaylar, kişilikler ve kavramlar hiçbir şekilde anlamlarını kaybetmezler, Mesih'te anlamları tamamlanır. "Tanrı Oğlu" kavramının tüm yönleriyle açıklanması, Davut soyundan gelen Kral'la başlar (2Sa. 7:11), Mezmur 2 ve Mezmur 45 gibi Kutsal Yazılarla açıklanır (bu mezmurların ikisi de İbraniler 1'de alıntılanır), Süleyman'la devam eder, Davut soyundan gelen krallarla, nihayetinde İsa'yla son bulur. Terimin bu yönleri, "Tanrı oğlu" teriminin tercümesinde kaybolmamalıdır.

Sistematik teoloji ile Kutsal Kitap teolojisi arasındaki bağlantılar uygun şekilde tanımlanmalı, aksi halde farklılıklar kaybedilebilir. Kutsal Kitap metnine çok dikkat etmeliyiz; bilgilerimizi

kategorilere ayırırken Kutsal Kitap'ın sınırları ve çerçevesi içinde kalmalıyız. Hepsini birleştirdiğimizde, Kutsal Kitap'ın söylediklerini bize çizilmiş bir sınır olarak kabul ederiz, buna hiçbir şey eklemeye yeltenmeden. Buna göre müjdeleme faaliyetlerimizde "Tanrı oğlu" terimini kullandığımızda, Kutsal Kitap'ın ilk kitaplarından başlamalıyız. Adem'le işe başlayabiliriz, İsrail oğullarından söz edebiliriz, Davut'tan ve Davut soyundan gelen Kral'dan (Mesih'ten) bahsedebiliriz ve her şeye kadir Tanrı'yla bitirebiliriz. Bu yaklaşım sayesinde terimin farklı kullanımları arasındaki ilişkileri canlı tutabilir ve terimin derinliğini gösterebiliriz.

"Tanrı Oğlu" terimi, Eski Antlaşma'daki anlamından ve köklerinden koparılmadan tercüme edilmelidir. Mesih ve Tanrı Oğlu, aynı kavramı paylaşır, aynı kişiye işaret eder, anlam bakımından çok kere kesişir, fakat özel anlamlar da taşırlar. "Tanrı oğlu" ve "mesih, meshedilmiş kişi" ifadelerinin tamamen eşit anlamlara geldiğini farz etmek yanlıştır. Bazı Kutsal Kitap tercümelerinde, okuyucuları gücendirmemek için "Tanrı oğlu" terimini farklı terimlerle tercüme etme yoluna gidilmiştir. Ne var ki amaçlarına varmakta zorlanırlar, Kutsal Kitap'ın gidişatını saptırarak cemaatlerini ciddi sıkıntılara sokarlar. Bunun sonucunda bazıları Mesih'in ilahi oğulluğuyla ilgili olarak eksik bilgilerle Mesih'e iman ederler. Bu muhakeme, sadece iman etmeyenleri düşünerek değil, imanlıları ve kiliseyi de düşünerek tercüme yapılması gerektiğini savunur.

Kutsal Kitap tercümelerinde okuyucuyu "Tanrı Oğlu" gibi terimler konusunda aydınlatmak için açıklama notları, dipnotlar ve sözlükler kullanılmalı. Tercümede bir terimi değiştirmek, tahmin edilemeyecek sonuçlara yol açabilir veya Eski Antlaşma'da verilmek istenen önemli anlamın kaybına sebep olabilir. İslam'daki Tanrı görüşü ile Kutsal Kitap'taki Tanrı görüşü farklıdır. Bu fark saklanmamalı, açıkça belirtilmelidir. Kutsal Kitap'ı ve içindeki terimleri okuyucuya daha makbul

"Hiçbir dil, hiçbir kültür, 'oğul' kelimesiyle Yuhanna 5'te İsa için verilmek istenen anlamı veremez, oysa İsa kategorik olarak 'oğul' kelimesini kullanır."

kılmaya çalıştığımızda Tanrı'yı yüceltmemiş olmayız ve Müjde'nin yayılmasına yardımımız dokunmuş olmaz. Carson'ın tüm kitabı için kullandığı anahtar ifade şudur: "Hiçbir dil, hiçbir kültür, 'oğul' kelimesiyle Yuhanna 5'te İsa için verilmek istenen anlamı veremez, oysa İsa kategorik olarak 'oğul' kelimesini kullanır. Örneğin, bizi İngilizcede bu kavrama hazırlayan hiçbir şey yoktur. Çünkü Kutsal Metinlerde geçtiği biçimiyle, Tanrı'nın Oğlu'nu ve Baba Tanrı'yla ilişkisini anlatan bir şey yoktur" (sayfa 103). Türkçede de durum aynen böyledir. Carson'ın "Tanrı Oğlu" teriminin mecazi yönüyle ilgili görüşü önemlidir. Belirli bir terimle ilgili mecaz kullanmayan bir dilde, söz konusu metaforun doğru şekilde anlaşılacağı söylenemez. Baba ve Oğul sözcükleri tutarlı bir şekilde tercüme edilmeli ki Kutsal Metinler arasındaki bağlar kaybolmasın. "Tanrı Oğlu" tercümesini hafifletmeye yönelik yeni tercümeler, imanlıların kilise tarihiyle bağını koparmaya yol açar. Bu tür tercümeler, İslami geçmişe sahip imanlıların doğru öğretişe ulaşması ve Mesih'in kimliğini doğru şekilde anlaması konusundaki hassasiyeti göz ardı etmiştir.

Carson'ın bu kısa kitabı, "Tanrı oğlu" teriminin İslami çevrelerde nasıl tercüme edilebileceğiyle ilgili görüşleri başta olmak üzere, birçok açıdan çok çok değerlidir. Carson bu kitabıyla kiliseye dünya çapında büyük bereket olmuştur. **E**